

Dr. sc. Nenad Hlača, redovni profesor
Pravni fakultet Univerziteta u Rijeci

ODVOJEN SUŽIVOT

U radu se razmatraju hipotetski pravni sadržaji nove društvene realnosti koja se podvodi pod model odvojenog suživota. Predmet istraživanja je pokušaj prepoznavanja i kvalifikacije tih odnosa koji u osnovi imaju emocionalni naboj potreban za suživot u zajedništvu kojem teže ljudska bića.

Čini se da je odvojen suživot prvi prijevod engleskog izvornika *'living together apart'*. Rezultati istraživanja objavljeni 2007. godine ukazali su promjene u kvaliteti odnosa bračnih drugova „Alone Together: How Marriage in America is Changing“ (Amato i suradnici, 2007.)

Nastojat će se dokazati hipoteza o ubrzanim trendovima individualizacije koji utječu na nastanak novih partnerskih, a time vremenom možda posljedično i do novih obiteljskopравnih odnosa. Tehnologija danas omogućava izravnu komunikaciju ljudskih bića i u slučaju odvojenog suživota. Istraživanja potvrđuju hipoteze o vrlo različitim povodima i različitim sadržajima emocionalnih veza ljudskih bića što ima za posljedicu nepredvidivost pravnih i socijalnih posljedica napose za nespremne *policy makers*-e. Rad je povod znanstvenoj raspravi budući je za očekivati da će se i u sudskoj praksi pojaviti problem kvalifikacije starih i/ili novih partnerskih veza u kojima je postojao odvojen suživot.

Ključne riječi: obitelj, brak, izvanbračna zajednica, odvojen suživot.

1. Materijalna neovisnost i mogućnost za samostalno osiguranje egzistencije pretpostavka su za ostvarenje osobnih individualnih težnji u izboru partnera i stila života. Povijesno važna imovinska baza obitelji koja se strogim nasljednim redom prenosila iz generacije u generaciju prestaje biti presudna osnova nastanka nove obitelji. Mirazni režim i isključivo pravo muških potomaka na nasljeđivanje zemlje u velikoj su mjeri tijekom povijesti utjecali na sklapanje braka i zasnivanje novih obitelji.

U drugoj polovici dvadesetog stoljeća posljedice industrijalizacije, zaposlenost žena izvan obitelji i materijalna neovisnost omogućili su sve učestaliji raskid braka razvodom. Na tržištu rada danas pojedinac, žena, može napose u razvijenim zemljama, osigurati materijalnu egzistenciju, pa čak i kvalitetan život što je povijesno bilo nezamislivo.

Drugi svjetski rat dokinuo je primat patrijarhalnog morala, a umjetnički krugovi i mediji započeli su s promicanjem sloboda i novih stilova života u emocionalnom smislu. Ubrzano se šire granice tolerancije i počinje prihvaćanje novih društvenih modela u kojima ljudska bića puno slobodnije ostvaruju potrebe za bliskim

emocionalnim odnosima. Doživotni zavjet vjernosti obvezuje sve manje osoba, ali je i dalje vjernost izuzetno bitan čimbenik u partnerskim odnosima.

Kraj rata donosi i nove nad standarde ljudskih prava, promiče univerzalizam i kida granice povijesno utemeljenih moralnih vrijednosti na kojima su se stoljećima gradili pravni instituti poput braka kao jedine osnove nastanka nove obitelji. Tako primjerice nestaju nepoželjna izvanbračna djeca, koja su do ne tako davno i u građanskim kodifikacijama bila etiketirana kao nezakonita, izjednačavanjem prava sve djece bez obzira na bračni ili izvanbračni status. Isprva u sudskoj praksi, pa posljedično i u teoriji preispituju se granice normativnog glede priznavanja učinaka izvanbračnim zajednicama. Slijede odgovori zakonodavaca i legalizacija različitih vrsta zajednica u kojima žive ljudska bića povezana emocionalnim sadržajima.

U analizi fenomena odvojenog suživota polazi se od pretpostavke da se on pojavljuje kod bračnih partnera, u odnosima roditelja i djece, u odnosima prema ostarjelim članovima obitelji, kod izvanbračnih zajednica, ali čini se danas i kao specifičan izbor stila života odvojenih ali emocionalno povezanih partnera. Ne tako davno u teoriji je kao apsolutna pretpostavka postojanja izvanbračne zajednice kao pravnog instituta naglašavana upravo činjenica vođenja zajedničkog života. „Vredno je podsetiti se, na primer, da u svim pravima činjenica vođenja zajedničkog života predstavlja *conditio sine qua non* postojanja vanbračne zajednice i prvu pretpostavku za priznavanje bilo kojeg pravnog efekta vanbračnim partnerima.“¹ U radu se preispituje hipoteza o potrebi preispitivanja te za sada konstitutivne pretpostavke za priznavanje učinaka izvanbračne zajednice. Pokušat će se dokazati hipoteza da postoji potreba priznavanja učinaka i u slučaju da partneri ne žive zajedno budući su se sociološki i tehnološki trendovi radikalno izmijenili omogućavajući održavanje emocionalne bliskosti ljudskih bića i u slučajevima odvojenog suživota.²

2. U osnovi svih obiteljskih veza leži emocionalna povezanost. Snažne emocionalne i materijalne potrebe kohezioni su faktori obitelji.³ Povijesno su strogi normativni okviri bili determinirani religijom, moralom i finalno strogim, prinudnim normativnim sankcijama koje su preventivno djelovale na obuzdavanje čisto emocionalnog, impulzivnog, promjenjivog i nestalnog ponašanja ljudskih bića baziranog samo i isključivo na osjećajima. Stupanj izborene sloboda koje prihvaća suvremeni zakonodavac relativizira sva ta povijesna iskustva. Zakonodavac ne pokušava normirati osjećaje ljudskih bića, čak ni posredno. Gotovo svakodnevno pojavljivanje nekih novih kategorija osobnih veza ljudskih bića započelo je s borbom za priznavanje učinaka izvanbračnim zajednicama. Danas je gotovo nemoguće nabrojiti koji sve oblici osobnih odnosa ulaze u pozitivno zakonodavstvo pojedinih država. Kao prag nedodirljivosti za sada ostaje monogamija, zaštita djece

1 Draškić, Marija, Vanbračna zajednica, str.239, Naučna knjiga, Beograd, 1988

2 Klocker, Natascha, Gibson, Chris, Borger, Erin, Living together but apart: material geographies of everyday sustainability in extended family households, Environment & Planning, 44, 2012,9, str. 2240-2259.

3 Giada Meda, Stefania, Crespi, Isabella, Transnational and Mixed Families. Key Issues and Emerging Trends, I.Crespi et al. (eds.), Making Multicultural Families in Europe, Palgrave Macmillian Studies in Family and Intimate life, https://doi.org/10.1007/978-3-319-59755-3_1, (posjećeno 10.3.2019.)

od pedofilije i bliski stupnjevi srodstva. Te bazične civilizacijske vrijednosti štite se normama kaznenog prava, a onako gotovo usput spominju i u normama koje uređuju obiteljske odnose.

Prihvatanjem pluraliteta svih mogućih partnerskih veza nestaje klasična definicija obitelji. U komparativnoj analizi vidljiva je sloboda u izboru modela i trajanju odnosa koji pred sudom završava samo ako je došlo do nasilja, kaznenog djela ili nije postignut sporazum oko imovine. Međutim definicija obitelji u zapadnoj civilizaciji još uvijek glasi: „ *fizički su-prisutna (co-present) heteroseksualna nukleusna obitelj*“.⁴

Od onoga što su bili obiteljsko pravni instituti ostaju samo građanskopravne posljedice koje završavaju na sudu ako stranke nisu na vrijeme razmišljale i svoje odnose osigurale klasičnim građanskopravnim institutima: darovanjem, uzajamnim punomoćima, upisom suvlasništva, uzajamnim oporukama ili čak novijim instrumentima poput životnih oporuka (living will). Zakonodavac mora usklađivati pravni sustav jer ako su učinci priznati u jednom segmentu pravnog sustava prijeko je potrebno i kapilarno priznavanje istovjetnih učinaka i u ostalim granama, primjerice socijalna prava, fiskalna politika, radno pravne povlastice ili pravo na korištenje obiteljskog doma.

Emocionalni odnosi nisu primjereni normiranju, zadovoljavajući stupanj osobne sreće i ispunjenja u partnerskim vezama ne nameće se sudskom presudom, a i u postupku razvoda braka više se ne ispituju subjektivni razlozi koji su doveli do nezadovoljstva i kraha emocionalne veze. Gledano s vremenskim odmakom brak gubi značaj institucije i postaje dogovorna bračna zajednica. Znakovito je da u teorijskoj raspravi autori koji su 2007. godine objavili rezultate istraživanja pod naslovom „Alone Together - How Marriage in America Is Changing“ polaze od zaključaka koje su još 1939. godine objavili Burgess i Cottrell: „ *...each couple is on its own in marriage.*“⁵ Do zamjetnog porasta broja osoba koje žive same dolazi između ostalog zbog sve duže životne dobi, napose žena koje nastavljaju živjeti kao udovice. Jedan od razloga je i loše iskustvo s prethodnim razvedenim brakom ili neuspješnom izvanbračnom zajednicom. Osim toga velik je porast jedno roditeljskih obitelji s tzv. izvanbračnom djecom. Tržište rada omogućuje ono što je povijesno bilo neostvarljivo: materijalnu neovisnost koja posljedično omogućava visok stupanj privatnosti, odnosno s drugog kuta gledanja, socijalne neprilagođenosti.

3. Kulturološki i posljedično u politici i zakonodavstvu zamjetan je sraz ideala „svete nukleusne obitelji“ i s druge strane osobne komocije, prava na izbor, privatnosti, neovisnosti i nedodirljivosti. Brak se evolutivno, polako transformira iz formalne društvene i pravne institucije u privatni sporazum, dogovor dviju osoba koji se

4 Gaida, Crespi, op.cit., str.3

5 Amato Paul R, Booth Alan, Jonson R. Ravid, Rogers F. Stacy, Alone Togheter: How Marriage in America Is Changing, Harvard University Press, 2007.

Burgess Ernest W, Cottrell Jr, Leonard S, Predicting Success or Failure in Marriage, New York, Prentice-Hall, 1939.

temelji na partnerstvu i uzajamnim osjećajima.⁶ Sasvim neočekivano multipliciranje modela suživota ljudskih bića koji iskonski teže emocionalnim vezama omogućeno je tehnološkim inovacijama koje omogućavaju kontinuiran tijek osjećaja u realnom vremenu u virtualnoj komunikaciji. Obitelj kao proširena zajednica daje potreban osjećaj pripadnosti i identiteta. U domaćinstvu se zadovoljavaju neposredne životne, svakodnevne potrebe ljudskih bića. Još uvijek se u većini slučajeva te potrebe zadovoljavaju u obitelji, iako raste broj osoba koje žive u samačkim domaćinstvima.

Budući da pravni sustav vrlo teško može normirati ono emocionalno rješenje se traže u provjerenim, tradicionalnim „vječnim“ građanskopravnom institutima. Osim toga u sudsku praksu osim kaznenih ili prekršajnih predmeta u slučajevima eskalacije nasilja ne dolaze emocionalni problemi. Zanimljivo je pratiti ne tako davnu povijest i teorijsku klasifikaciju brakorazvodnih uzroka koja se pokazala neodrživom. I tradicionalne teorije o pravnoj prirodi braka postaju neučinkovite budući se razvod braka, primjerice u Portugalu ili Norveškoj, ostvaruje pred istim državnim tijelom pred kojim je brak sklopljen u vrlo pojednostavljenoj proceduri uzimanja na zapisnik izjave volje partnera koji ne vide kvalitetu i smisao daljeg održavanja emocionalne veze. Razumno je da zakonodavac prethodno traži dokaz da su temeljem isto tako suglasnih izjava volje prethodno postignut dogovor glede djece i riješeni imovinski odnosi ili zakonska obveza uzdržavanja koja osim za zajedničku maloljetnu djecu, gotovo i nestaje u lancu uzastopnih obitelji. Nestanak značaja zakonske obveze uzdržavanja, odnosno smanjivanje opsega i dužine trajanja, posljedica je upravo ekonomske samostalnosti partnera. U lancu uzastopnih partnerskih veza i preslagivanju obiteljskih odnosa ta bi obveza zamjetno opterećivala partnere u novim odnosima, posredno na neki način ograničavala njihovu slobodu i kvalitetu života u budućnosti.

Na nekim novim moralnim standardima gradi se isprva kulturološki, pa zatim postepeno i novi normativni standard uvažavanja istospolnih veza. Ono što je ne tako davno bilo psihijatrijski poremećaj i kazneno djelo postaje uobičajeno, možda pomodno, ali i gotovo normalno. Javno političke kampanje idu pod sloganom: „*Mariage pour tous!*“

Industrijalizacijom nestaju velike više generacijske proširene obitelji. Tržište rada vabi migrante obećanjima o boljem životu, a posljedično neki od članova obitelji, najčešće oni stariji, ponekad i djeca, ostaju ostavljeni negdje daleko. Transnacionalne obitelji sve su zamjetnije i sve ih je više. Istraživanja potvrđuju da primjerice migranti iz Italije održavaju čvrste obiteljske veze preko materijalne potpore do uključivanja u novi svijet rada, plaćanjem troškova puta za dolaske i trajnom emocionalnom podrškom održavajući osjećaj pripadnosti obitelji.⁷ Kod raspršenih, transnacionalnih obitelji pratimo razdoblja prilagodbe, integracije u novoj sredini do asimilacije u idućim generacijama. U tim prijelaznim fazama uporište identiteta su upravo oni, negdje iza, ostavljeni članovi obitelji, njihova povijest, stari materinji jezik, kućni rituali i recepti za pripremanje hrane.

Država koja prati te sociološke trendove razumno se priprema na šok budućnosti

⁶ Amatao i dr. op.cit, str.238.

⁷ Giada Meda, Crespi, op.cit, str.8.

poreznom i socijalnom politikom jer je očekivano da će se uskoro pojavljivati potrebe za socijalizacijom ranijih obiteljskih funkcija, primjerice glede skrbi za stare i nemoćne osobe koje žive same negdje ostavljene, djecu bez roditeljske skrbi ili osobe s posebnim potrebama.

Promjene u strukturi obiteljskih veza dovode i do novih trendova glede potražnje za stambenim prostorom. Manja obitelj ili osoba koja živi sama u potrazi je za manjim stambenim jedinicama koje zbog povećane potražnje postaju skuplje. Zanimljivo je da se u teoriji upozorava posljedično na ekološke probleme zbog povećane potrošnje energije raspršenih domaćinstava.⁸

4. U ovom istraživanju pošlo se od hipoteze kako pojasniti, definirati i eventualno otkriti pretpostavke onoga što se naziva odvojen suživot. Raščlamba fenomena kao pretpostavka za možebitno priznavanje nekih učinaka u sudskoj praksi dovela je do povezivanja s već postojećim rješenjima iz pravnih sustava. Tako primjerice djeca nakon razvoda braka roditelja žive odvojeno od jednog od roditelja, ali pravno gledajući ta fizička odvojenost ne bi smjela značiti kidanje veze već upravo specifičan oblik odvojenog suživota s poželjnim susretima i druženjima. Suvremena tehnologija koja unazad dvadesetak godina kapilarno ulazi i u pore osobnih, emocionalnih odnosa ljudskih bića dovela je do toga da se emocionalna veza može kontinuirano, bez posrednika, u potpunoj privatnosti održavati s roditeljem s kojim se ne živi. Istraživanja pokazuju koliko zaposlen roditelj dnevno provodi sa svojom djecom s kojom živi u istom domu u izravnoj, kvalitetnoj, toploj, iskrenoj komunikaciji. Podatci su poražavajući. Možda čimbenik odvojenosti pojačava osjećaj emocionalne odgovornosti, možda se u toj vrsti odnosa ne kumuliraju negativni naboji svakog stresnog radnog dana koji opterećuju odnose u obitelji u neminovnom neposrednom kontaktu.

Istovrsna kvalifikacija emocionalnih odnosa zamjetna je i kod ostarjelih roditelja ostavljenih negdje sa strane u potrazi za bolje plaćenim poslom. I u tom segmentu osobnih, emocionalnih odnosa koji su konstitutivni faktor osjećaja ispunjenja i zadovoljstva ljudskih bića tehnologija danas omogućava izravnu, jeftinu, neposrednu vezu koja daje osjećaj sigurnosti, blizine i uklanjanja destruktivni osjećaj samoće.

Tako se faktično odvojen suživot pojavljuje i kod odraslih ljudskih bića koje se emocionalno osjećaju bliskima i kao zajednica se percipiraju i u krugu srodnika, prijatelja, poznanika. Ne tako davna znanstvena rasprava o priznavanju učinaka izvanbračnim zajednicama od velike je koristi jer sva ona uporišta na kojima su postepeno priznavani pravni učinci izvanbračnim zajednicama primjenjivi su i na one koji su izabrali odvojen suživot. Tako primjerice „...odvojen suživot ali uz održavanje osjećaja jedinstva jedan je od izazova s kojim se susreću transnacionalne obitelji.“⁹

Pravni poredak mora osluškiivati sociološke trendove budući da svaka značajnija promjena u stilovima života koja predstavlja odmak od tradicionalne obitelji otvara niz „usputnih“ problema, primjerice koji će to biti zamjenski čimbenici kohezije,

⁸ Klocker, Gibson, Borger, op. cit.

⁹ Giada Meda, Crespi, op.cit, str.4

solidarnosti i skrbi za nemoćne što je bila primarna zadaća obitelji. Tko će skrbiti o starim i nemoćnim osobama koje žive same po mogućnosti što duže u psihološki poželjnom, uobičajenom okruženju. Da li će potreba za sve brojnijim pružateljima usluga socijalne skrbi u domaćinstvima dovesti do neke nove spolne ravnopravnosti koja će uključivati i muškarce kao njegovatelje i čistačice?

Tek su zamjetni pomaci u potrebi osmišljavanja nove stambene politike i cijene socijalnih stanova za samce i jedno roditeljske obitelji na tržištu nekretnina. Pitanje koliko je socijalna država svjesna potreba u promjenama porezne politike kako bi dugoročno mogla zadovoljavati nabujali opseg općeprihvaćenih socijalnih prava koja nisu ništa drugo nego posljedica urušavanja tradicionalnog modela više generacijske potpune obitelji. Statistike potvrđuju da osobe žive sve duže i to u pravilu same. Prema projekcijama za očekivati je u ne tako dalekoj budućnosti, oko 2030. godine, 40% samačkih domaćinstva primjerice u Francuskoj, Austriji, Njemačkoj, Nizozemskoj, Norveškoj, Švicarskoj, Danskoj.¹⁰

Za pretpostaviti je da će mnoge, napose tranzicijske zemlje, pogođene migracijom radno sposobnog stanovništva vrlo teško održavati očekivane socijalne standarde u narednim desetljećima. Bilo bi razumno pripremati javnost na vrlo izvjesne fiskalne šokove zbog povećanih troškova zdravstvene skrbi, isplate mirovina, skrbi za nemoćne članove nepotpunih obitelji ili socijalna davanja kojima se omogućuje ostvarivanje temeljnih ljudskih prava osoba s posebnim potrebama. Ishitrena politika uvažavanja prava na slobodan izbor dugoročno pred socijalnu državu stavlja viševrsne probleme. Problem se usložnjava budući se nerealno, neovisno od materijalne baze društva, diže letvica „ljudskih“ prava glede zdravstva ili socijalnih prava.

5. Spomenuta je važnost imovine akumulirane generacijama u obitelji koja je bila polazna osnova za nastanak i preživljavanje novih obitelji. S gotovo jednostranim promicanjem nekih apstraktnih sloboda i nekakvog prava na izbor osobnog stila života dolazimo do objektivnih pokazatelja o većem riziku od siromaštva i posljedično nižoj kvaliteti života kod samohranih roditelja, samačkih domaćinstava, razvedenih osoba ili obitelji u kojima ima više djece. Migracije i mamac slobodne cirkulacije radne snage u EU radi bolje zarade potiču odvojen suživot, a imovina se nalazi raspršena u više država. U tom neplaniranom srazu vrijednosti, zakonskih modela, tradicije i sudske prakse k tome još i naddržavnih sudova Vijeća Europe i Europske unije nastaje kakofonija u kojoj i iskusan pravni stručnjak ne raspoznaje jasne i čiste zvukove koji su temelj svake pravne sigurnosti.

Unutarnje migracije radne snage u schengenskim granicama EU potaknute su ponajprije nadom u bolji život, većim prihodima i boljom uređenosti pravnog sustava kao učinkovitog garanta ljudskih prava. Osjećaj pripadnosti i identiteta u raspršenim

¹⁰ Stevens, Barrie, Schieb, Pierre-Alain, The future of families to 2030: an overview of projections, policy challenges and policy options, <https://www.oecd.org/futures/49093502.pdf>, (posjećeno 10.4.2019.)

Richter, Rudolf, On Families, Facts and Thoughts,
<http://familiesandsocietes.univie.ac.at>

http://familiesandsocietes.eu/?page_id=477, (posjećeno 12.5.2019.)

obiteljima danas se nevjerojatno uspješno održava na virtualnoj svakodnevnoj razini.¹¹ Primjerice mobilna telefonija i sveprisutne društvene mreže omogućavaju u realnom vremenu izravno virtualno sudjelovanje u kupovini ili primjerice u konzumaciji hrane.

Iz povijesnog iskustva poznat nam je termin *privremeni rad u inozemstvu* koji je u naravi trajao desetljećima. Osobni odnosi se privremeno ili trajno prekidaju, obiteljske i emocionalne veze održavaju se tehnološkim putem, ali se neminovno grade i novi oblici ljudskih, pa posljedično i partnerskih veza.

Vrlo izvjesno u većoj mjeri dolazi do pravne nesigurnosti i mogućih zloraba budući se uz postojeće obiteljsko pravne odnose iz zemlje podrijetla grade nove izvanbračne zajednice ili se istovremeno vodi paralelan odvojen suživot. U slučaju sporova koji će se zasigurno pojaviti u praksi trebalo bi poći od iskustava priznavanja učinaka izvanbračnim zajednicama koje su imale pravne učinke ako su bile isključive, slobodne, odnosno ako nisu postojali drugi obiteljskopравни odnosi s istovjetnim pravnim posljedicama, poput braka.

Novija istraživanja samo potvrđuju da se ni zemlje članice EU nisu približile sličnim pravnim standardima glede uvažavanja modela obiteljskih veza, vlasničkih odnosa, pravila o nasljeđivanju imovine, poreznih ili socijalnih prava za zajednice emocionalno povezanih osoba. Naravno, pametan će znati iskoristiti sigurnost klasičnih građanskopravnih instituta i unaprijed otkloniti potrebu parničenja i vođenja sudskih postupaka.¹²

Zahvaljujući tehnologiji danas je moguće izravno komunicirati i održavati emocionalne odnose na daljinu. Pokretljivost ljudi, učestala promjena mjesta rada, dovode do fizičke razdvojenosti emocionalno bliskih osoba. Ako primjerice zakonodavac, poput onog u Republici Hrvatskoj, postavi pretpostavku da izvanbračni partneri moraju živjeti zajedno najmanje tri godine da bi se toj zajednici priznala prava iz Obiteljskog zakona, a partner je primjerice zbog posla, dvije od te tri godine proveo na drugom kontinentu, s vrlo rijetkim viđanjima, otvara se pitanje kvalifikacije te izvanbračne zajednice¹³ Što će biti u slučaju da je poginuo u saobraćajnoj nesreći, a u tih nekoliko godina stekao ogromnu imovinu. Okolina i srodnici možda su dok je trajala i „prihvaćali“ takvu izvanbračnu zajednicu kao emocionalnu vezu, a pitanje je da li će te emocije opstati i kad treba primijeniti odredbe Zakona o nasljeđivanju? U tom slučaju odvojen suživot bio je uvjetovan „višom silom“ i pitanje je da li će se u sudskoj praksi toj zajednici, po osnovi izvanbračne zajednice, priznati neka prava.

11 Giada Meda, Crespi, op.cit, str.5.

12 Rezultati prve faze projekta Justice Programa (2014-2020) Europske unije PSEFS - Personalized Solution in European Family and Succession Law n. 800821-JUST-AG-2017/JUST-JCOO- AG-2017, dostupni su na:

ATLAS: <https://www.euro-family.eu/atlas>

E-BOOK: https://www.euro-family.eu/news-89-psefs_e_book_with_national_reports_from_28_member_states

Report: https://www.euro-family.eu/news-92-psefs_report_on_methodology_and_taxonomy

13 Obiteljski zakon, čl.11, Narodne novine službeni list RH, 103/2015.

Zaključno

U tom pluralitetu ljudskih veza zasigurno u praksi već postoje zajednice osoba istog ili različitog spola emocionalno bliskih osoba koje ne žive zajedno. Sociološka istraživanja potvrdila su da sve češće bračni drugovi žive u nekom obliku odvojenog suživota zbog subjektivnih ili objektivnih razloga. Bez obzira na kvalitetu odnosa brak barem za sada, dok formalno postoji, proizvodi pravne učinke i ima apsolutan primat nad drugim emocionalnim vezama. Pitanje je kako riješiti slučaj u kojem je odvojen suživot bračnih partnera doveo do faktičnog prestanka bračne zajednice i zasnivanja suživota u nekom paralelnom partnerskom odnosu koji je trajao niz godina.

Vrlo vjerojatno će u slučaju da nisu unaprijed građanskopravnim institutima riješeni odnosi doći do sporova napose glede nasljeđivanja imovine u slučaju iznenadnog prestanka zajednice, primjerice smrću jednog partnera. Do odgovora teorije i zakonodavaca, čini se, prijepori će se rješavati kao nekad kod izvanbračnih zajednica, predmnijevanim ortaštvom ili temeljem instituta stjecanja bez osnove. U slučaju postojanja braka, čini se za sada, otpada mogućnost priznavanja učinaka iz nekog drugog paralelnog partnerstva.

Ostaje dvojba kako procijeniti je li uz izvanbračnu zajednicu paralelno postojao i odvojen (paralelni) suživot s nekom drugom osobom koji bi se također mogao kvalificirati kao paralelna, naknadno nastala izvanbračna zajednica.

Smatramo da postoji osnova, polazeći od kvalitete novih oblika emocionalnih partnerskih odnosa, za zaključak da su ispunjene pretpostavke za postojanje izvanbračne zajednice i u slučajevima kad se radilo o odvojenom suživotu.

Mišljenja smo da će tehnologija radikalno zadirati u osobne, intimne odnose i osjećaje ljudskih bića stoga je za pretpostaviti da fizička prisutnost partnera neće biti zakonska pretpostavka za priznavanje učinaka iz zajednice života i da će se sve češće događati odvojen suživot. U slučaju prijepora nadležna će tijela procjenjivati od slučaja do slučaja o kakvoj se kvaliteti i intenzitetu odnosa radilo. Građane bi trebalo podučiti da je korisno ostvariti svoje želje glede imovinskih odnosa nekim od provjerenih građanskopravnih instituta budući da emocije ionako nisu pogodne za normiranje zakonom.

Nezahvalna je uloga prava, treba znati pronaći kompromis i postaviti granice preko okvira slobode određenog iskustvom koji će biti usklađen s promjenama koje nosi stvarni život. Dužnost je države promicati pro obiteljsku politiku budući da je obitelj korektiv emocija i važan čimbenik stabilnosti društva. Oni koji se bave obiteljskim pravom prate do kojih granica ide testiranje pravnog sustava radi ostvarenja autonomije fizičkih osoba. Obitelj je bila nukleus društvene kohezije u kojoj je nastajao i u kojoj se budno čuvao i njegovao ljudski život. Za sada nije izvjesno tko preuzima te važne kohezivne silnice. U životu svake autonomne fizičke osobe kao ljudskog bića neminovno dolazi do potrebe da se nekom trećem omogući makar i privremeno ostvarivanje njezinih ljudskih (socijalnih) prava umjesto članova obitelji kojih je sve manje, koji su negdje raspršeni i opterećeni sami sobom.

Izvrstan primjer je cijena kojom se ostvaruje dostojanstvo ljudskih bića s posebnim potrebama.

Država se preko pravnog poretka pojavljuje u ulozi nekog novog suverena koji skrbi o podanicima preko nečeg sličnog poput *parens patriae*. Ali, zaključno netko mora platiti to pravo na izbor autonomnog stila odvojenog suživota. Držimo da su razumne politike koje promiču važnost obitelji, pripremajući se na šok budućnosti društva samaca koji će tražiti svoja ljudska i socijalna prava, dosljednom fiskalnom i socijalnom politikom.

LIVING TOGETHER APART

(summary)

The paper discusses the hypothetical legal contents of a new social reality underlying the model of living together apart. The subject of the research is an attempt to recognize and qualify those relationships that have the basic emotional charge needed for coexistence in the communion that the human being strives for.

It seems that the separate coexistence (in croatian: odvojen suživot) is the first translation of the English original 'living together apart'. The results of the research published in 2007 have demonstrated changes in the quality of marital partners relationship: Alone Together - How Marriage in America is Changing (Amato et al., 2007).

The purpose of the article is to prove the hypothesis of accelerated individualization trends affecting the emergence of new partnerships and thus in time result in new family law relations. Technology today enables direct communication of human beings in the case of a living together apart. Research confirms hypotheses about the very different causes and different emotional relationships of human beings, resulting in the unpredictability of legal and social consequences, especially for unprepared policy makers. This paper serves as a base for further scientific discussion, as it is to be expected that court practice will also present a problem of qualification of old or new partnerships in which there was evident living together apart.

Key words: family, marriage, cohabitation, living together apart.